

Грушина Аліна Ігорівна

*кандидат економічних наук, начальник управління утвердження
української національної та громадянської ідентичності,
Міністерство молоді та спорту України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-566-5-2>

ЦІЛЬОВЕ ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Цільове фінансування є важливим інструментом державної політики, який забезпечує спрямування ресурсів на досягнення конкретних соціально-економічних цілей. В умовах воєнного стану та трансформації державного управління особливо актуальним є ефективний розподіл бюджетних коштів і підвищення результативності державних цільових програм, що безпосередньо впливають на розвиток інфраструктури, соціальної сфери, освіти, безпеки та економіки.

Стратегічного значення набувають програми тривалістю понад п'ять років, оскільки вони формуються переважно без зовнішнього впливу та фінансуються з державного бюджету. Проте часті зміни пріоритетів і обмеженість ресурсів потребують регулярної оцінки їх ефективності й доцільності. Тому аналіз механізму реалізації державних програм є необхідним для підвищення результативності використання бюджетних коштів у сучасних умовах.

Проблематика цільового фінансування досліджується у працях зарубіжних і вітчизняних науковців – Буземаєра і Трампуша [1], Шаха [2], Кіфера і Кхемані [3], а також у звітах Світового банку [4]. В Україні питання програмно-цільового підходу розкриті у працях О. Мазаракі [5], Ю. Саєнка [6], Н. Боярчука [7]. Попри наявність численних досліджень, відкритим залишається питання вдосконалення механізму цільового фінансування в умовах обмежених бюджетних ресурсів при збереженні підтримки критично важливих соціально-економічних напрямів.

В Україні у 2023 році передбачалась реалізація завдань та заходів 14 державних цільових програм (далі – Програма), які знаходились

на обліку в Мінекономіки. Згідно наданої звітної інформації із 14 державних цільових програм у 2023 році виконувались – 10 Програм, тобто 71,4% від передбаченої кількості, не виконувалось – 3 Програми, або ж 21,4% (рисунок 1).

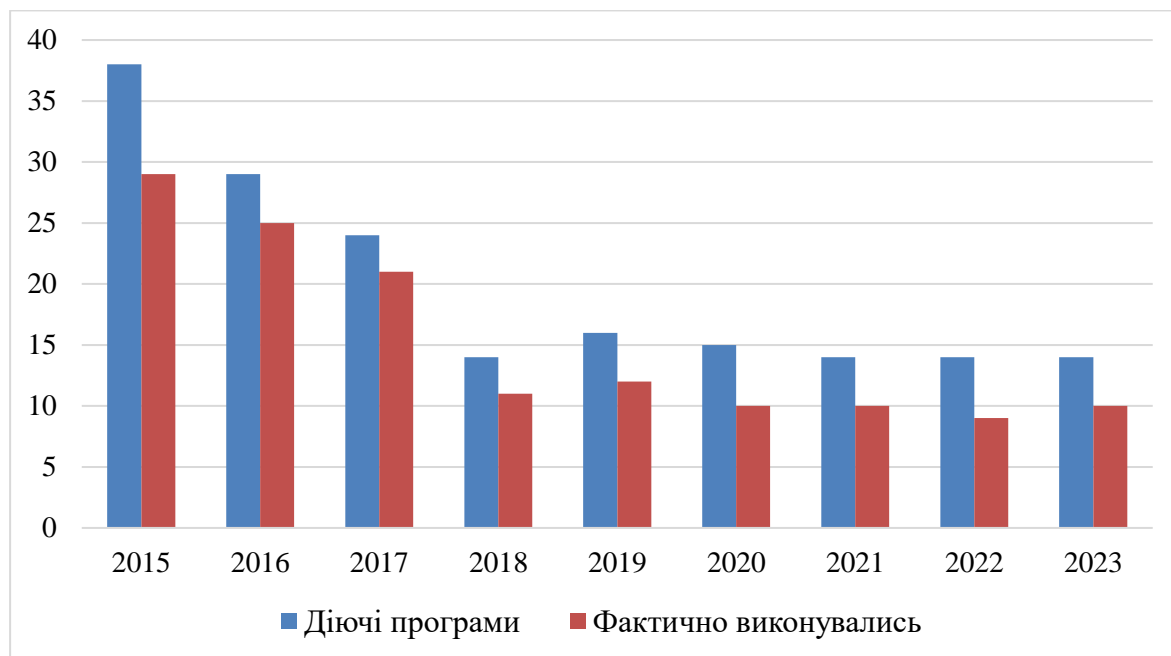

Рис. 1. Кількість державних цільових програм за 2015–2023 роки

Джерело: за матеріалами [8]

Так, у 2023 році загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідний для виконання завдань та заходів згаданих 14-ти Програм, визначених нормативно-правовими актами про їх затвердження, становив 106,9 млрд гривень, у тому числі за рахунок:

- видатків з державного бюджету – 83,9 млрд грн;
- видатків місцевих бюджетів – 6,6 млрд грн;
- інших джерел, не заборонених законодавством – 16,4 млрд

гривень.

У 2023 році фактичний обсяг фінансування 10-ти Програм склав 68,5 млрд грн, тобто 67,4% від обсягу, що був затверджений (101,7 млрд грн) (рисунок 2).

Варто також відмітити, що більшість програм фінансується не в обсягах, передбачених програмою, а в залежності від того, які

граничні обсяги фінансування доведені Міністерством фінансів України до того чи іншого розпорядника бюджетних коштів.

Таким чином, структура фактичного фінансування Програм за джерелами фінансування у 2023 році наступна: державний бюджет – 88,7%, місцеві бюджети – 9,0%, інші джерела – 2,3%, в той же час Програмами передбачались інші пропорції – відповідно 78,5%, 6,2% та 15,3%. Отже, залишається не достатньо ефективною робота державних замовників із залучення позабюджетного фінансування.

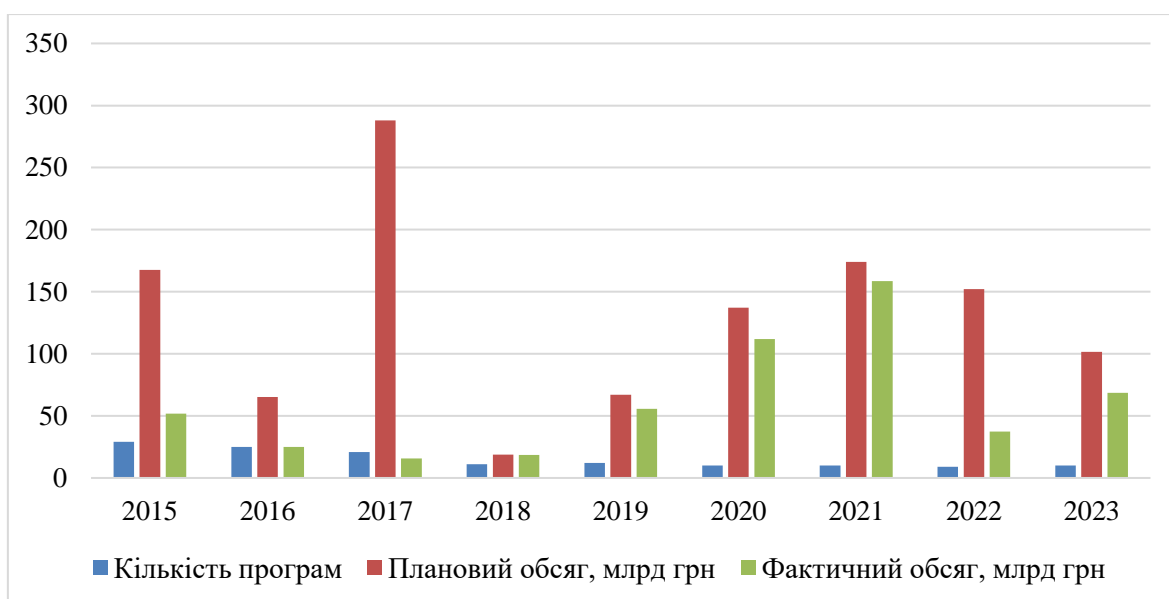

Рис. 2. Співвідношення планових та фактичних обсягів фінансування державних цільових програм протягом 2015–2023 років, згідно поданих звітів

Джерело: за матеріалами [8]

У 2023 році фінансування за рахунок коштів державного бюджету передбачалося для восьми з десяти державних цільових програм. Із них фактично профінансовано сім програм на суму 60,8 млрд грн, що становить 88,6% від передбачених у державному бюджеті (68,6 млрд грн) та 82,8% від обсягів, затверджених у самих програмах (73,4 млрд грн).

Аналіз звітності за 2023 рік показує, що загалом реалізовано лише 67,4% від запланованого фінансування, більшість якого забезпечено за рахунок державного бюджету.

Водночас виявлено низку системних проблем у реалізації державних цільових програм: відсутність чітких критеріїв оцінки ефективності, недостатню прозорість процедур та слабкий моніторинг результативності. Зокрема, лише 4 із 10 програм у 2023 році підлягали формальній оцінці ефективності. За наданими даними, із 12 програм, що виконувались у звітному році, у семи взагалі не було розроблено методик оцінювання результативності, які мають створюватися державними замовниками. Це унеможлиблює проведення повноцінного аналізу досягнення цілей та обґрунтовану оцінку ефективності їх реалізації.

У 2023 році із 10 Програм, які виконувались впродовж року, державними замовниками здійснено аналіз оцінки ефективності виконання завдань та заходів по 4-х Програмах. Інтегрований показник ефективності виконання завдань та заходів цих програм становить: Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування на 2018-2023 роки – 10,81%; Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року – 47%; Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року – 30,2%; Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021–2025 роки – 2,6%.

За результатами аналізу стану досягнення результативних показників 12 державних цільових програм, звітність щодо яких була подана, позитивного прогресу у досягненні мети зафіксовано лише у трьох програмах. Решта демонструють низький рівень виконання запланованих завдань.

Під час оцінювання ефективності виявлено також некоректність планових показників, зокрема завищення їх сумарних значень за роками, що в окремих випадках у кілька разів перевищують загальні цільові орієнтири. Ключовими чинниками, що перешкодили досягненню запланованих результатів, стали наслідки повномасштабного військового вторгнення російської федерації: тимчасова окупація територій, руйнування інфраструктури, суттєві соціально-економічні та демографічні зміни. У результаті низка заходів, передбачених програмами, втратила актуальність, а їх виконання було частково або повністю призупинено.

Аналіз виконання державних програм вказує також на часті внесення змін, які згодом розмивають мету, унеможливають системність і призводять до неефективного використання ресурсів. З цього приводу варто зазначити, що цільове фінансування має на меті саме зменшити соціальні диспропорції, особливо в гуманітарному секторі [9]. Тобто, Програми мають позитивний соціальний ефект у разі належного їх впровадження та збереження впродовж всієї реалізації основної мети, що неможливо при значних змінах на перманентній основі ключових положень програми.

Список використаної літератури:

1. Busemeyer M.R., Trampusch C. Comparative Political Studies. 2011.
2. Shah A. World Bank Policy Research Working Paper. 2006.
3. Keefer P., Khemani S. Development Research Group, World Bank. 2005.
4. Horizon Europe. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en>
5. Мазаракі О. А. Програмно-цільове фінансування: стратегія формування та управління. *Економіка і прогнозування*. 2020. №3. С. 34–45.
6. Саєнко Ю. І. Державне фінансування та бюджетна політика: сучасні виклики. *Фінанси України*. 2021. №5. С. 12–24.
7. Боярчук Н. А. Ефективність управління державними інвестиціями в умовах трансформаційної економіки. *Економічний простір*. 2022. №174. С. 89–99.
8. Міністерство економіки України. Інформація про стан виконання державних цільових програм у 2023 році. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List/94bdcb89-535f-4d30-9ea9-a2aac3ccea0f?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami&pageNumber=1>
9. Грушина А. І. Цільове бюджетне фінансування в Україні: ефективність, інституційні виклики та шляхи підвищення результативності. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2025. № 2 (32). С. 45–51.